

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Rodzina: miłość, małżeństwo, odpowiedzialność. Refleksja nad nauczaniem ks. prof. dr. hab. Jerzego Bajdy* (Warszawa, 14 listopada 2015)

W sobotę 14 listopada 2015 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. *Rodzina: miłość, małżeństwo, odpowiedzialność. Refleksja nad nauczaniem ks. prof. dr. hab. Jerzego Bajdy*. Organizatorami tego naukowego spotkania byli: Wydział Studiów nad Rodziną, Katedra socjologii małżeństwa i rodziny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Trnavie.

Konferencja rozpoczęła się Mszą Świętą, której przewodniczył JE ks. bp Andrzej Jeż, ordynariusz diecezji tarnowskiej. W homilii ksiądz biskup, przywołując z ikonografii postać św. Jerzego, wskazał, że „Ksiądz Profesor Jerzy Bajda, mając takiego patrona, możemy powiedzieć, że komunikacją słowa, doskonale potrafił walczyć ze złem. Potrafił precyzyjnie uderzać w istotę zła, w sposób kulturalny posługując się kodeksem rycerskim z Ewangelii, ale równocześnie w sposób zdecydowany idąc drogą prawdy”.

Po celebracji Mszy Świętej głos zabrał ks. prof. dr. hab. Mieczysław Ozorowski (dziekan WSR UKSW Warszawa), który powitał wszystkich uczestników Konferencji i podkreślił niezwykłą prostotę i pokorę ks. prof. Jerzego Bajdy. W dalszej kolejności ponownie głos zabrał ks. bp Andrzej Jeż, ukazując ks. prof. Jerzego Bajdę jako człowieka wyczulonego na antropologię codziennego bytowania. Nie tylko mówił on o wartości i godności człowieka, ale potrafił realizować pełnię i autentyczność człowieczeństwa w swoim życiu. To było podstawą jego wielkiego autorytetu w świecie akademickim. Piękne człowieczeństwo, jak zaznaczył ksiądz biskup, tworzyło w jego życiu harmonijną całość kapłaństwa. Stąd 58 lat przeżytych w kapłaństwie nie było jakimś dodatkiem, lecz stanowiło integralną część życia, człowieczeństwa i pracy naukowej. Z kolei JM ks. prof. dr. hab. Stanisław Dziekoński (rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego) wyraził radość z podjętego tematu konferencji, który uwypukla wartość małżeństwa i rodziny, której obrońcą i promotorem był ks. prof. Jerzy Bajda.

Przedpołudniowej sesji plenarnej przewodniczył ks. dr Józef Młyński (WSR UKSW Warszawa). Pierwszy referat miała wygłosić dr Wanda Półtawska. Niestety, prelegentka z przyczyn niezależnych od siebie nie mogła osobiście uczestniczyć w Konferencji, ale z tej okazji przesłała nagranie multimedialne, które zostało odsłuchane. W wykładzie pt. *Rola Świętego Jana Pawła II w życiu Księdza Profesora*

Jerzego Bajdy podkreśliła wartość działalności Profesora i ukazała świadectwo jego życia. Stwierdziła bowiem, że niewątpliwie potrzeba opracować dokładną biografię Księdza Profesora, natomiast jej przemówienie to rodzaj świadectwa współpracy z tym kapłanem, ponieważ ks. Jerzy Bajda jest jednym z niewielu księży, którym bardzo dużo zawdzięcza i który bardzo jej pomagał w całej jej działalności zarówno lekarskiej, jak i duszpasterskiej. „Zwróciłam się do niego, raczej zwróciłam uwagę na niego dzięki temu, że wręcz powiedział mi o nim ksiądz biskup Karol Wojtyła. Ksiądz biskup Wojtyła wrócił z Soboru i zorganizował spotkanie teologów, którzy mieli opracować materiał dla Pawła VI na temat etyki małżeńskiej. Do tych teologów zaproszonych przez księdza biskupa należał ks. Jerzy Bajda”.

Z kolei ks. dr Ryszard Banach (WSD Tarnów, WTST UPJPII Kraków) szczegółowo przedstawił życiorys ks. Jerzego Bajdy od najmłodszych lat. Podkreślał, jak ważną rolę w życiu Księdza Profesora odgrywała Maryja. Ksiądz Bajda do kapłaństwa przygotowywał się bardzo odpowiedzialnie. Określał je jako współdziałanie z Bogiem w ratowaniu świata. Prelegent opisał życie ks. Bajdy aż do śmierci, uwzględniając całą jego działalność dla Kościoła i rodziny oraz wszelkie osiągnięcia.

Kolejny prelegent ks. dr Krzysztof Wolski (WSR UKSW Warszawa) wygłosił referat pt. *Ksiądz prof. Jerzy Bajda jako profesor w środowisku naukowym*. Prodziekan Wydziału Studiów nad Rodziną przedstawił postać Księdza Profesora w środowisku naukowym. W roku 1972 ks. Bajda rozpoczął pracę naukową oraz dydaktyczną w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Rok później został adiunktem tejże akademii. W 1993 roku uzyskał tytuł profesora Akademii Teologii Katolickiej. Cztery lata później został kierownikiem katedry Teologii Moralnej Małżeństwa i Rodziny w Instytucie Studiów nad Rodziną Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Był także wybitnym członkiem rady naukowej Instytutu Jana Pawła II na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Kolejnymi gośćmi Konferencji byli państwo Mirosława i Paweł Kwasowie. Tematem ich wystąpienia było środowisko rodzinne ks. prof. Bajdy. Sielankę dzieciństwa Jerzego Bajdy przerwał wybuch II wojny światowej, jednak matka Księdza Profesora zachęcała dzieci do modlitwy, do codziennego odmawiania różańca, aby Maryja czuwała nad nimi w tym czasie. Ojciec księdza profesora był urzędnikiem w starostwie powiatowym, siostra, Krystyna, także wybrała drogę służby Bożej. Ksiądz Profesor we wspomnieniu prelegentów był osobą wrażliwą na innych ludzi, nie dbał o siebie, lecz o innych. Jerzy Bajda uwielbiał spacerować w lesie. Zawsze z szacunkiem odnosił się do każdego człowieka, a w szczególności do dzieci. *Modlitwa i odpowiedzialność w życiu i nauczaniu ks. prof. Jerzego Bajdy* to temat, który przedstawili kolejni prelegenci – Adam i Wanda Ekielscy. W miejscu, gdzie wychowywał się Ksiądz Profesor, znajdował się Kościół św. Mikołaja – sanktuarium Matki Bożej Różańcowej. Największą atrakcją dla małego Jerzego Bajdy były msze święte w kaplicy. Był przekonany, że Matka Boża wszystkich wysłuchuje i obdarza opieką. Do kapłaństwa przygotowywał się bardzo dokładnie. Modlił się na różańcu o światło życiowej drogi oraz o dobry wybór. Wszelkie wątpliwości rozwiązał spowiednik. Ksiądz prof. Jerzy Bajda uważał, że musi zrobić coś dla Ojczyzny, dla Polski i jego

zdaniem było to właśnie kapłaństwo – współdziałanie z Bogiem w ratowaniu świata. W kolejnym wystąpieniu ks. dr Władysław Szewczyk (WSD Tarnów, WSR UKSW Warszawa) oraz ks. dr Józef Młyński (WSR UKSW Warszawa) przedstawili wywiad przeprowadzony z ks. prof. Jerzym Bajdą pt. *Mistrz i uczeń. Wywiad ostatni przed śmiercią*.

Z kolei ks. prof. dr hab. Ladislav Csontos (prorektor Trnavskej Univerzity w Trnave, WT w Bratysława) w wykładzie na temat: *Rola odpustenia v rodine* podkreślił, że miłość i krzyż to dwie strony jednej monety. Otwierając się na miłość, człowiek otwiera się całkowicie, traci ochronę (jak żołnierz zbroję) i jest szczególnie narażony na zranienia. Bardzo łatwo jest ranić i zostać zranionym w miłości. W codzienności może zranić słowo, spojrzenie, milczenie, na które w małżeństwie narażamy się codziennie przez całe życie. Małżeństwo katolickie to naśladowanie drogi Chrystusa – „Jeśli kto chce iść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój i niech Mnie naśladuje” (Łk 9,23). Bez krzyża nie może być łaski i należy go przyjąć jako drogę wzrostu, poświęcać się jeden dla drugiego (Ef 5,25-35). Chrystus okazał miłość przez to, że się darował. Jeden człowiek jest darem dla drugiego, a gdy kocham, to daję siebie i to, co mam. Istotnym zatem czynnikiem funkcjonowania i harmonii w rodzinie jest przebaczenie.

Ksiądz prof. zw. dr hab. Władysław Majkowski (AP w Częstochowa) przedłożył referat pt. *Dylematy polskich młodych małżeństw*. Jeden z dylematów dotyczy posiadania potomstwa. Małżonkowie zastanawiają się, czy w ogóle chcą mieć dzieci, kiedy, czy są w stanie je utrzymać. Szczególnie w obszarach wielkomiejskich ludzie nastawieni są na karierę zawodową, egoistycznie myśląc tylko o sobie. Mimo iż „rodzina” cieszy się wielkim prestiżem w opinii Polaków, to realia odbiegają od składanych deklaracji. Młodzi ludzie zakładający rodziny muszą zmierzyć się z wieloma dylematami. Pierwszy z nich to: Czy żyć w związku czy pozostać „singlem”? Jeżeli nawet decyzją okazuje się pierwsza opcja, to rodzi się kolejny dylemat: czy sformalizować związek czy żyć w kohabitacji. Coraz częściej pary decydują się pozostać formalnie wolnymi osobami, gdyż boją się odpowiedzialności, jaka wiąże się z zawarciem związku małżeńskiego.

W popołudniowej części Konferencji zawarto trzy panele. Były to: refleksja nad nauczaniem ks. prof. Jerzego Bajdy; rodzina – wspólnotą osób oraz małżeństwo i rodzina – dobro wspólne. W panelu pierwszym, którego moderatorem był ks. prof. zw. dr hab. Władysław Majkowski, jako pierwszy referat wygłosił ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski (WSR UKSW Warszawa). Temat jego wystąpienia to: *Ksiądz prof. Jerzy Bajda – teolog moralista, obrońca obiektywnej prawdy o rodzinie*. Prelegent przedstawił koncepcję teologii moralnej ks. prof. Jerzy Bajdy oraz jego stanowisko na tle dyskusji posoborowych. Główne punkty teologii powołania ks. prof. Bajdy to: człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga tworzy relację Bóg – człowiek na płaszczyźnie sakramentu; powołanie chrześcijańskie stanowi podstawę rozwoju człowieka; rozumienie sakramentu jako powołanie. Zostało poruszone także zagadnienie równości mężczyzny i kobiety w małżeństwie i rodzinie. Ksiądz prof. Mroczkowski omówił kilka kwestii z encykliki *Humanae vitae*. Przybliżył dwie pozycje naukowe

Jerzego Bajdy: Rodzina miejscem Boga i człowieka oraz *Powołanie chrześcijańskie jako zasada teologii moralnej*. Na koniec wystąpienia przedstawił kwestię związków niesakramentalnych, duszpasterskie towarzyszenie osobom w związkach niesakramentalnych, elementy prawdy i uświęcenia.

Doktor hab. Maria Ryś, prof. UKSW (WFCh UKSW Warszawa), podjęła temat: *Zadania rodziny we współczesnym świecie w świetle nauczania ks. prof. Jerzy Bajdy*. Prelegentka przedstawiła ks. prof. Jerzego Bajdę jako sługę rodzin. Rodzina powinna przemawiać jednym głosem – modlitwą. Jako wspólnota życia jest bogatszym społeczeństwem. Jest też szkołą mądrości życiowej, cnót i wartości, jako komórka społeczna przekazuje także patriotyzm, bo „tylko rodzina daje człowiekowi korzenie i skrzydła”. Koncepcją osoby według ks. prof. Bajdy jest powołanie. Prelegentka przypomniała też wskazywane przez ks. prof. Jerzego Bajdę zadania rodziny: odkrycie swojego powołania, ponieważ jest ona dziełem Bożym – powołaniem: powołanie do małżeństwa to powołanie tylko mężczyzny i kobiety tylko do małżeństwa sakramentalnego; powołanie rodziny do życia, otwartość na życie, przyjmowanie daru życia. Podkreśliła też, że każda rodzina powinna mieć za wzór Świętą Rodzinę.

W koncept dalszej analizy rodziny wpisała się dr Bożena Bassa (WSR UKSW Warszawa), która referując temat *Rodzina miejscem szczególnej odpowiedzialności za dar życia w nauczaniu ks. prof. Jerzy Bajdy*, stwierdziła, że Ksiądz Profesor wszelkie aspekty rodziny i rodzicielstwa wyjaśniał w świetle objawienia. Bóg jako Stwórca życia ludzkiego obdarza ludzi rodzicielstwem. Człowiek nie jest panem ani źródłem życia, jest natomiast wykonawcą planu Boga. Rodzicielstwo stanowi misję od Niego, przez co tworzy się szczególna więź z Panem Bogiem. Prelegentka przedstawiła dziewięć punktów *Listu do rodzin*, w którym mowa o genealogii, osobistym zaangażowaniu i obecności Boga w ludzkim rodzicielstwie. Szczególna odpowiedzialność rodzicielstwa wynika z misji i powołania oraz daru życia. Miłość małżeńska nie może zrezygnować z płodności. Podstawowym prawem dziecka jest umieszczenie go w centrum komunii osób. Troska musi być otoczona także afirmacją i służbą dziecku, mającą na celu jego dobro. Została poruszona też kwestia antykoncepcji i cywilizacji śmierci.

Ostatnim prelegentem tej części panelu był ks. dr Andrzej Pryba (WT UAM Poznań), który ukazał *Etyczno-charyzmatyczny wymiar powołania małżeńsko-rodzinnego w nauczaniu ks. prof. Jerzego Bajdy*. Zdaniem referenta, powołanie do małżeństwa jest jedną z najważniejszych kwestii. Tożsamość rodziny zależy od Bożego planu, a nie od psychologicznego punktu widzenia. Bóg powołuje człowieka do miłości. Dar to rzeczywistość, jaką otrzymujemy od Niego. Byt ludzki jest ukonstytuowany na obraz i podobieństwo Boga. Wobec tego stworzenie człowieka od początku skierowane było ku wspólnocie – komunii, co jest cechą planu stwórczego. Człowiek nie powinien stać się niewolnikiem świata doczesnego, lecz darem dla Stwórcy. Dar jest podstawą odpowiedzi na dzieło. Osoba utożsamia się z darem po przyjęciu go, dzięki temu spełnia otrzymane zadanie. Cnota czystości miłości małżeńskiej powinna być właściwością osoby ludzkiej. Czystość to świętość życia ludzkiego, postawa absolutnej czci.

Drugi panel, któremu przewodniczył ks. dr Władysław Szewczyk, rozpoczął się wystąpieniem dr. Tadeusza Wójcika, który poruszył tematykę cudu natury w przyrodzie. Prelegent przedstawił ten temat na przykładzie zasobów energii jądrowej. Doktor Wójcik przypomniał, że do form energii zaliczamy: ruch mechaniczny, ciepło, światło oraz energię jądrową, a najnowsza technologia polega na wydobywaniu energii z plazmy powstałej w wyniku wybuchu energii jądrowej, która stanowi podstawową formę energii. Prelegent zwrócił też uwagę na zagrożenia cywilizacyjne, do których zaliczył eksplozję demograficzną, wyczerpywanie się zasobów światła oraz zanieczyszczenie środowiska. Podkreślił, że człowiek jest mikrokosmosem i jest zależny od wszechświata. Swoją wypowiedź podsumował myślą filozoficzną Kanta: „Dwie rzeczy napełniają mnie największym zachwytem: niebo gwiazdziste nade mną i prawo moralne we mnie”.

Drugi temat dotyczył cudu natury w odniesieniu do organizmu ludzkiego. To zagadnienie przedstawiła dr Elżbieta Wójcik, która nadmieniła, że ciało ludzkie – zbudowane z materii – należy do świata przyrody. Według prelegentki istotnym czynnikiem, który sprawia, że człowiek przekracza tę przyrodę, jest władza duchowa, utożsamiana z rozumem i wolną wolą. Dlatego też do samodzielnego istnienia człowieka potrzebny jest rozum. Doktor Wójcik podkreśliła, że siedzibą ludzkiej świadomości w organizmie człowieka jest mózg, który kontroluje ciało i odpowiada za rozumność. Znajdują się w nim połączenia neuronowe i neuroprzekaźniki, dzięki którym w ciągu mikrosekund wysyłane są sygnały z mózgu do innych części ciała. Powołując się na badania naukowe, prelegentka zwróciła uwagę na fakt, że bystrość mózgu zależy nie od liczby neuronów, ale od liczby połączeń w mózgu. Podsumowując swoje wystąpienie, referentka zauważyła, że ludzki mózg stanowi dla nas nadal nieodkrytą tajemnicę. Pomimo to jesteśmy w stanie zwiększyć efektywność jego pracy poprzez: aktywność fizyczną, zbilansowaną dietę oraz ćwiczenia poprawiające sprawność naszego umysłu.

Kolejny referat prezentowany na konferencji był poświęcony rodzinie, małżeństwu, miłości i odpowiedzialności w kontekście nauczania księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego. Prelegent, ks. dr hab. Zdzisław Struzik (WSR UKSW Warszawa) podkreślił, że miłość małżeńska jako miłość rodzicielska pochodzi od Stworzyciela. Godność małżeńska ma źródło w Bogu jako dar dla małżonków. Dzięki takiemu spojrzeniu łatwiej jest człowiekowi zrozumieć miłość, która daje i służy. W tym względzie niezbędna jest współpraca z Bogiem. Małżeństwo sakramentalne jest mieszkaniem Boga – nie jest samo, ale tworzy Kościół, jest we wspólnocie.

Związek między etyką a socjologią ukazany na przykładzie teorii uczestnictwa Karola Wojtyły to kolejne zagadnienie przedstawione przez mgr Teresę Mazan (WSR UKSW Warszawa). Prelegentka wykazała związek socjologii z etyką oraz jej odniesienie do badań empirycznych. Więż ta jest możliwa, o ile te dwie dziedziny nauki mają wspólne cele. Karol Wojtyła postrzegał socjologię jako dobro. W kontekście teorii uczestnictwa wzajemne relacje socjologii z etyką prelegentka przedstawiła jako wspólne dobro służące rozwojowi człowieka i społeczeństwa, o ile ich cele są wspólne.

Doktor Andrzej Mazan (WSR UKSW Warszawa) przybliżył zagadnienie wychowania rodzinnego w odniesieniu do tekstów ks. prof. Jerzego Bajdy. Prelegent podkreślił, że małżeństwo jest stworzone przez Boga nie przez przypadek, ale po to, by możliwe było przyjęcie daru Bożego, jakim jest dziecko. Celem przyjęcia go jest zapewnienie mu godnych warunków życia. Stąd też wynika prawo małżonków do wychowania. Małżeństwo sakramentalne, czyli takie, które ma swój początek w Bogu, tworzy moc wychowawczą dla rodziny. Wychowanie i kształtowanie sumienia człowieka jest niejako misją rodziny. Małżonkowie muszą jednak pamiętać, że nie są w tej misji samotni – powinni szukać oparcia i wzorować się na osobie Jezusa Chrystusa.

Ostatnim zagadnieniem poruszonym na konferencji był temat wychowania seksualnego, przedstawiony przez dr. hab. Marka Czachorowskiego (WSR UKSW Warszawa). Prelegent odniósł się do klasycznej definicji wychowania rozumianego jako formacja sprawności moralnych. Zaznaczył również, że problemem współczesnej pedagogiki jest oderwanie się od klasycznej filozofii i cnót moralnych. Stąd biorą się problemy moralne współczesnego człowieka, np. z definicją słowa „rodzina”, na co mogą wskazywać chociażby przykłady związków jednopłciowych. Zamęt dorosłych w sferze seksualnej niewątpliwie przekłada się na funkcjonowanie dzieci i młodzieży w społeczeństwie. Dzieci nie mają odpowiedniego przykładu, który wspierałby właściwe wychowanie seksualne. W podsumowaniu referent stwierdził, że dopóki pedagogika nie wróci do związku z klasyczną filozofią, nie będzie mowy o uporządkowaniu człowieka.

Ostatnią częścią niniejszego panelu było wystąpienie ks. dr. Romana Gawlika (Austria), który omówił temat: *Prawda o małżeństwie i rodzinie w środowisku Górnej Austrii*. Jego wykład obejmował: wartość tradycyjnego małżeństwa i rodziny, praktyki religijne, kryzysy małżeńskie, przygotowanie do małżeństwa oraz duszpasterskie próby odnowienia instytucji małżeństwa i rodziny w Austrii. W tym kontekście, mając świadomość odpowiedzialności za przyszłe pokolenia w czasach zeświecczenia i laicyzacji codziennego życia, w czasach, gdy związek małżeński narażony jest na wiele prób i przeciwności, powinniśmy w jasny sposób przypominać pragnącym zawrzeć sakramentalny związek małżeński o jego szczególnym znaczeniu dla związku dwojga ludzi i ich potomstwa.

Panel trzeci moderowany przez ks. prof. dr. hab. Ladislava Csontosa rozpoczął wykład ks. prof. hab. Wojciech Necela (WPK UKSW Warszawa), który przedstawił referat pt. *Małżeńskie przymierze za zrządzeniem Bożym*. Na początku przypomniał o tym, że małżonkowie są jakby konsekrowani. Chrzest jest podstawową konsekracją, która nadaje status osobie, a konsekrującym jest sam Bóg. Celem małżeństwa jest wzajemne uświęcenie i wychowanie dzieci w taki sposób, aby kiedyś wszyscy spotkali się ze sobą w wieczności. Takie małżeństwo powstaje za zgodą stron i za zrządzeniem Bożym. Natomiast ks. dr. hab. Artur Żuk (KU Eischstaett-Ingolstadt Niemcy) podjął temat *Pięć ołtarzy małżeńskiej i rodzinnej wspólnoty: innowacyjny model duchowości*. Prelegent zwrócił uwagę na wartość wspólnoty małżeńsko-rodzinnej, podkreślając potrzebę duchowości w rodzinie. Duchowość ta powinna być „innowacyjna”. Kontynuacją wystąpienia poprzedniego prelegenta był referat przedłożony przez

dr Urszulę Bejmę (WNHiS UKSW Warszawa). Prelegentka zwróciła uwagę na pewien dylemat, jaki rozgrywa się w każdym człowieku: kim chce być, jaki chce mieć status społeczny. Na początku człowiek potrzebuje rodziców i rodziny, musi mieć wokół siebie wielu ludzi. Rodzina stanowi dla człowieka istotną wartość w każdym czasie i w każdej epoce, jest fundamentem zastępowalności pokoleniowej. Przynajmniej takie jest przekonanie większości Polaków. Niestety, współczesny język bardzo często eliminuje z języka pojęcia: mąż, żona, rodzina, zastępując je partnerstwem. Dlatego ważne jest właściwe przygotowanie młodych ludzi do małżeństwa. Konieczne jest przygotowanie bliższe do rodzinnych postaw, przekazanie pogłębionej wiedzy na temat psychiki kobiety i mężczyzny. Natomiast dr Dorota Gizicka (IS KUL Lublin) w referacie *Kohabitacja przedmałżeńska – wzrost odpowiedzialności czy ucieczka przed odpowiedzialnością* przypomniała, że dzisiejszy konkubinaty wzbudza odczucia negatywne i zastąpiono go obcym słowem kohabitacja. Obyczajowość przedmałżeńska jest częścią zmian, jakie dokonują się we współczesnym społeczeństwie. Następuje deformacja narzeczeństwa poprzez wyraźne osłabienie kontroli społecznej i zanik wpływu kontroli rodziców, elastyczniejsze wzory wzajemnych stosunków międzyludzkich. Z obserwacji wynika, że w kohabitacji szybciej wkracza się w fazę kryzysu małżeńskiego. Wydaje się zatem, że kohabitacja to ucieczka przed odpowiedzialnością, a nie wzrost odpowiedzialności za drugą osobę i za dzieci.

Ksiądz dr Józef Młyński (WSR UKSW Warszawa) odniósł się do zagadnienia *Rodzina fundamentem i bastionem trwałości społeczeństwa (narodu)*. Jego zdaniem, rodzina jest żywym organizmem społecznym i dlatego należy się nad nią pochylić. Wspólnym podmiotem społeczeństwa i narodu jest człowiek, który do właściwego funkcjonowania w przestrzeni społecznej potrzebuje innych ludzi. W tym aspekcie jedynie rodzina jest źródłem społeczeństwa, w którym funkcjonuje jako jedna z najcenniejszych wartości. Dokonując jej analizy jako fundamentu trwałości społeczeństwa, należy zwrócić uwagę na te czynniki, w których wyraża się „bastion” społecznego jej bytowania, lokujący się w przestrzeni: miłości, życia, wychowania, tradycji, kultury, ekonomii, wspierania słabszych i starszych. W związku z tym rodzina rozwijająca się w kierunku wartości jest nie tylko siłą napędową cywilizacji i ostoją człowieczeństwa, ale też bastionem zabezpieczającym los całej ludzkości i fundamentem społeczeństwa. Natomiast ks. dr hab. Marek Kluz (WTST UPJPII Kraków) w prelekcji *Odpowiedzialność za ojczyznę w zjednoczonej Europie w ujęciu ks. prof. Jerzego Bajdy* wskazał, że istotnym elementem odpowiedzialności za Ojczyznę jest kształtowanie postaw patriotycznych oraz właściwe wychowanie moralne. Nowe pokolenie często wzrasta w atmosferze duchowej pustki. W rodzinach, gdzie kształtowana jest postawa patriotyczna, widzi się: ofiarność, wierność, rzetelne wypełnianie obowiązków, gościnność, pielęgnowanie tego, co polskie, a także katolickiego wychowania młodego pokolenia. Negatywną rolę w wychowaniu odgrywają tzw. subkultury młodzieżowe szerzące wzory szowinistyczne i neopogańskie. Zdaniem księdza Bajdy, Ojczyzna jest terenem powołania i zadaniem dla każdego człowieka, którego powinnością jest miłować Ojczyznę jak własną matkę. W kształtowaniu odpowiedzialności za Ojczyznę powinny brać udział łącznie: rodzina, Kościół i szkoła.

Podsumowując, Międzynarodową Konferencję Naukową pt. *Rodzina: miłość, małżeństwo, odpowiedzialność. Refleksja nad nauczaniem Ks. prof. dr hab. Jerzego Bajdy* można uznać za bardzo udaną. Z jednej strony przypomniano postać wybitnego naukowca i promotora rodziny oraz ukazano wartość rodziny we współczesnym świecie. Podjęta problematyka wpisuje się w nurt dyskursu naukowego, którego przewodnią myślą jest wielowymiarowa specyfika małżeństwa i rodziny. Z tej okazji przygotowano też wybór obszernych tekstów ks. prof. Jerzego Bajdy i zamieszczono je w książce *Obrona i promocja rodziny. Zamyślenia Księdza Profesora Jerzego Bajdy* (red. M. Kluz, J. Młyński, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2015, ss. 264). Międzynarodowa Konferencja Naukowa była też okazją do wymiany myśli i inspirujących spotkań z różnymi naukowcami. To również czas umacniania więzi i przyjaźni z instytucjami spoza granicy: Niemiec, Austrii i Słowacji.

Józef Młyński
WSR UKSW Warszawa